

УДК: 82 – 43.

DOI:10.58494/esai.23(7).2023.01

*Инновациялык технологиялар жана энергетика
институтунун профессору
М.Р.Сооронбаев*

ӨРНӨКТҮҮ ӨМҮР

1974-1981 жж. ОшПИнин окутуучусу
1981-1996 жж. Мектеп мугалими, директордун окуу иштери боюнча орун басары, орто мектептин директору
1996-1999 жж. ЖАМУнун деканы
1999-2000 жж. ЖАМУнун ректору
2000-2003 жж. ЖАМУнун сырттан окуу жана аймактагы факультеттер, колледждер боюнча проректору
2003-2005 жж. ОшТУнун экономика жана сырткы байланыштар боюнча проректору
2005-2009 жж. ЖАМУнун окуу иштери боюнча проректору
2009 жылдан (январь) ЖАМУнун аймактык билим берүү мекемелери боюнча проректор
2013-2021жж. ЖАМУнун илимий иштер боюнча проректору
2021-жылдан азыркы мезгилге чейин Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун Фундаменталдык, колдонмо изилдөөлөр жана инновациялык технологиялар илимий изилдөө институтунун директору.

*Алыбаев Курманбек Сарманович
ф-м. и. д., профессор.
Кыргыз Республикасынын билим
берүүсүнө эмгек сиңирген
кызматкер*

Адам өмүрү кызык тура, гүлдөп турган мезгилинде бу жалган дүйнөгө түркүк болчудай, дайыма эле ушул боюнча кала берчүдөй, акылы ашып-ташып, бардык нерсе айтканындай болуп, ыргыткан ташы өйдө кулап, ооматы келип, шатыра – шатман жашоонун шарданында нечендеген ашууларды ашып, ийгиликтин туу чокусун багындырган, дайымкыдай баам-туюм менен жашаса, качан убакыт келип, өткөн өмүргө серепчилеп карап, бу жарыкчылыктын уучталганы колдон куюлган суудай кетип бара жатканын сезип, артка бир кайрылып, жасаган эмгеги менен жараткан ийгиликтерине, эмне иштерди аткарганын көз алдынан өткөрүп, акын Арстанбек айтмакчы “устаранын мизиндей оодарылган дүнүйөнүн” ыргагында жетишкен ийгилиги менен пландалган иш аракет, кыял-сезимдерине байырлап, бир көз ирмем артка кылчайып караганга убакыт “издеп” калат экен.

Биздин жакшы көргөн агайыбыз, кесиптешибиз, Курманбек Сарманович да ушул көз ирмем абалда турат деп элестетип, чын дилден ушул макаланы арнап коюуну туура көрүп отурам. Ага себеп бар, анткени Курманбек Сарманович быйыл адам өмүрүнүн бийик серелеринин бири жетимиш жашты багындырып, көп жылдардан бери жан дүйнөсүндө калыптандырган, айтчу сөзүн айтып, аткарган иштери үчүн укчу сөзүн угуп койчу мезгилде турат. Илимдеги чоң ийгиликтеринин бири - “Сингулярдык козголгон теңдемелерди туруктуулук шарты аткарылбаганда изилдөөнүн деңгээл сызыктар методу” темасында докторлук диссертациясын коргогон.

Бир топ алгылыктуу иш аракетинин натыйжасында *КРнын Билим берүү министрлигинин Ардак грамотасы, (1984-жс.), “СССР Эл агартуунун мыктысы” (1987-жс.), КРнын Ардак грамотасы (2010-жс)* сыйлыктарынын ээси. Ошондой эле 50дөн ашык илимий макалалардын автору. **2023-жылдын 30-августунда Президент Садыр Жапаровдун кол койгон Жарлыгына ылайык, көп жылдык эмгектери эске алынып “Кыргыз Республикасынын билим берүүсүнө эмгек сиңирген кызматкер”** деген ардактуу наамы ыйгарылган. Инновациялык технологиялар жана энергетика институтунун жалпы жамааты

Курманбек Сармановичти ушул алган ардактуу наамы, мамлекеттик сыйлыгы менен куттуктайбыз.

Курманбек Сарманович 1996-жылы Жалал-Абад мамлекеттик университетинин (ЖАМУ) чоң бир факультетине декан болуп жумушка келген. Ошол учурда мен ЖАМУнун Таш-Көмүр технологиялык (азыркы инженердик-педагогикалык) факультетинде декан кызматында иштеп жаткам. Мына ошол жылдан баштап “кесиптеш”, “коллега” катары гана эмес ага-ини болуп жакындан иштешип калдык. Көпчүлүккө белгилүү болгондой, “Союз” маалында жогорку окуу жайда сабак берген агай-эжекелердин көпчүлүгү илим изилдөө үчүн “центральный ВУЗдар” деп аталчу Москва, Киев, Ленинград шаарларындагы ЖОЖдорго аспирантурага тапшырган, ошол жерде окуп, кандидаттык диссертацияларын жактап келишчү. Доктордук диссертациялардын дагы көпчүлүгү ушундай жолдор менен жакталчу. Менин таң калуу менен айтайын дегеним, Курманбек Сарманович 1981-жылдан ЖАМУга келгенге чейин орто мектепте мугалим, директордун орун басары, мектептин директору кызматтарда эмгектенген. Бул айыл жериндеги мектептерде, чарба иштери менен аралашкан окуу процессин жүргүзүү канчалык түйшүктүү экенин айтпасак да түшүнүктүү. Мына ушундай мектептин шартында илим изилдеп, илимий макалаларды жазып-чыгарып, ошол жасаган эмгектерин (мээнеттерин) жыйынтыктап, кандидаттык диссертациясын ийгиликтүү жактап, физика-математикалык илимдин кандидаты деген илимий даража алышы, мектепте иштеген агай-эжекелерге үлгү боло турган чоң жумуш экенин баса белгилегим келет.

Ойлонуп көрөлү... Кыргызстанда мектепте иштеп атып, ошол шартта илим изилдеп, жыйынтык чыгарып, илимдин кандидаты деген илимий даражаны канча адам алды экен...? Мектептин мугалимдерине же жетекчилерине илим изилдөө жаатында эч кандай талап коюлбаганы менен Курманбек Сарманович, мүмкүн өзүнүн максат кылып баштап койгон илим изилдөө иштерине пландуу түрдө убакыт таап, мээнеткечтик, тырышчаактык менен үзүрлүү эмгегинин натыйжасында барып максатына жеткен. Бул анын күчтүүлүгүн, чечкиндүүлүгүн, чоң-чоң маселелерди чече ала тургандыгын көрсөтөт.

Мына ушундай, жогорудагы айтылгандай мыкты, сапаттарга бай адамдын 1999-жылы Жалал-Абад мамлекеттик университетинин ректору болуп калышы эч кимди таң калтырбайт. Ошол убакта ЖАМУнун ректорунун жетекчилиги менен мурунтан ачылбаган жаңы адистиктер ачылып, ал адистиктердин арты менен студенттердин саны көбөйүп, университеттин материалдык-техникалык базасын чыңдоо иштери улантылып, финансы-чарбалык иштери туура чечилип, жакшы жолдорго коюлган.

Ал эми Таш-Көмүрдөгү факультетинин базасында ЖАМУнун көпчүлүк адистиктери боюнча “окуу-консультативдик пункту” ачылып ал жерге тапшырган студенттер убара болуп, убакыт коротуп ЖАМУга барбай эки жыл (I-II курстар) ушул жерде окуп, анан ЖАМУга же башка ЖОЖдорго которулуп кетүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болушкан. Ошол жылдарда Таш-Көмүр шаарында жалгыз жогорку окуу жай болуп турган ушул факультеттин студенттеринин саны кескин өсүп, бул жерде иштеген профессоордук-окутуучулар жана кызматчылар персоналынын саны 120 адамдан ашкан. Аймактын ар жагынан келген сунуш-талаптардын чечилишин көздөгөн факультеттин администрациясы, ректор К.С.Алыбаевге кайрылып Шамалды-Сай шаарчасына факультеттин филиалын ачуу боюнча сунуш көтөрөт. Сунуш ректорат тарабынан колго алынып Шамалды-Сай шаарчасында ЖАМУнун Таш-Көмүр технологиялык факультетинин филиалы ачылат. Бул иш менен ошол учурда билимге суусаган, бирок алыс барганга мүмкүнчүлүгү жок абитуриенттердин сунуш-талаптарын жеринде чечип бергендиги үчүн жергиликтүү калк, ата-энелер ректорго ыразычылык билдиргенин айта алабыз.

Факультеттеги окутуучу-профессордук курамынын сапаттык корпусунун жакшыруусунан улам, кафедралардын, окуу консультативдик пунктунун ачылышынын арты менен 2000-жылы студенттердин саны кескин өскөндүгү кубанычтуу көрүнүш эле. Билимге кызыккан жаштардын агымы күчөй баштаган. Мунун өзү окуу корпустарын дагы да кеңейтүүнүн зарылдыгын шарттап турган. Окуу имараттарды шаардагы мекеме-ишканалардан ижарага алуу факультеттин экономикалык, финансылык абалына тескери

таасирин тийгизээри өз убагында белгиленип, бул маселе ЖАМУнун окумуштуулар кеңешинин кароосуна койгонбуз. Натыйжада шаардагы «Курулуш» холдинг компаниясынын «Турак Жай» фирмасына караштуу №15-жатакананын «А» жана «Б» блокторун толугу менен окуу корпусуна айландырып сатып алуу тууралуу 2000-жылдын 2-январында келишимге катышкан тараптар кол коюшту. Юридикалык тараптар сатып алуучулар ЖАМУнун ошол кездеги ректору, физика-математикалык илимдеринин кандидаты, доцент. Курманбек Сарманович Алыбаев, ТТФнын деканы к.т.н, доцент М. Р. Сооронбаев, сатуучулар «Курулуш» акционердик компаниясынын президенти А.У.Усонов, «Турак-Жай» фирмасынын директору А.И.Урматаев кол коюшкан. Албетте, бул келишим эки тараптын тең, келечектин кадрларынын билим деңгээлин өнүктүрүүгө кызыкдар экендигин билдирген. Ал эми ЖАМУнун ректору К.С.Алыбаевдин түздөн-түз кийлигишүүсү, макулдугу менен алынып калган ушул үч подъездүү, төрт этаждуу имарат, жанындагы бир этаждуу узун блогу менен бүгүнкү күнү да Таш-Көмүр инженердик-педагогикалык факультетинин негизги окуу корпусу болуп студенттерге, окутуучуларга кызмат кылып келет.

Албетте ЖАМУнун курамындагы биздин жана башка факультет-колледждердин түзүлүшү, өсүп-өнүгүүсү тегин жерден жаралган жок. Бул үчүн эмгек рыногу учурунда өлкөбүз кандай адистерге мукташ экендигин так иликтей билген, ошондой адамдарды даярдап чыгаруунун перспективасын алдын ала сезген ЖАМУнун бир топ жетекчилеринин, окумуштууларынын арасындагы мыкты жетекчилеринин бири физика-математика илимдеринин доктору, профессор Алыбаев Курманбек Сармановичтин ролу чоң. Анткени ал университеттин кайсыл кызматында иштебесин, анын өркүндөшү үчүн, өзгөчө адистерди даярдоодогу окуу процессинин сапатына, илимий-социалдык иштердин ийгиликтүү аткарылышына эң жогорку жана чоң талаптарды коюп келген. Мындай талаптар жамааттын ар бир мүчөсүнүн жоопкерчилигин, тартибин, биримдигин күчөткөн.

ЖАМУнун окуу жана илимий иштери боюнча проректорлук кызматтарда иштеген убактарда студенттерге терең жана сапаттуу билим берүү жагына басым жасап, аларды эл аралык олимпиадаларга катышуу деңгээлине жеткирип, ал эми илим-изилдөө иштеринде тиешелүү тегерек стол, конференциялар уюштурулуп натыйжалуу иштер жасалган. Бул темада айта турган алгылыктуу сөздөр аябай көп. Бирок менин айтайын дегеним Курманбек Сармановичтин автобиографиялык баскан жолундагы бир топ убакыт ЖАМУнун аймактарда жайгашкан билим берүү окуу жайлары менен байланышкан. Айтылган байланыш 2000-жылы профессор К.С.Алыбаев - ЖАМУнун сырттан окуу жана аймактык факультеттер, колледждер боюнча проректорлук кызматка келгенден баштап күчөгөн. ЖАМУнун “классикалык университет” деп аталышынын бир себеби да анын окуу жайларынын областын борборунан бир топ аралыктагы шаарларда жайгашканы болсо керек. Ошонун негизинде аларды “Перифериялык”, “обочолонгон” же “аймактык” билим берүү мекемелери деп аташкан. Мындай окуу жайларга Таш-Көмүр инженердик- педагогикалык (технологиялык-мурунку аталышы); Кочкор-Ата (электрондук-приборлор техникуму) колледжи; Майлуу-Суу (электромеханикалык техникуму) колледжи; Жалал-Абад (индустриалдык-педагогикалык техникуму) колледжи; Аксы (жогорку педагогикалык) колледжи; жана кийинки убактарда ачылган медициналык колледжи кирген. Жогорудагы окуу жайлардын эски аталыштарын кошо жазганымдын себеби, Курманбек Сарманович окуу иштери боюнча проректорлуктан “Аймактык билим берүү мекемелери” боюнча проректорлук кызматка которулары менен, окуу жайлардын аталыштарын тактоо максатында ЖАМУнун окумуштуулар кеңешине сунуш берген. Бул сунуштун негизинде “техникум” деген аталыштар заманбап “колледж” деген атка алмаштырылат. Министрликке караштуу окуу жайлар ушул чечимдин негизинде ошол жактын буйругу менен өзгөртүлөт.

Ошентип шаарлардын аталышы менен: Кочкор-Ата, Майлуу-Суу, Аксы, Кара-Көл, Жалал-Абад колледжери деген аталыштарда, Таш-Көмүрдөгү факультети кошулуп “Аймактык билим беруу мекемелери” (АББМ) деген атта ЖАМУнун структурасынан орун алат. Мындай “АББМ” деген аталыштагы ЖАМУнун структуралык бөлүмү катары 2009-

жылдын 26-февралында ректордун №6 буйругу менен бекитилет жана бул иштерге жетекчи кылып профессор К.С.Алыбаев - АББМ боюнча проректор кызматына дайындалат. Ошентип Курманбек Сарманович бул ишти ЖАМУнун башкаруу системасын оптималдаштыруу, аймактык окуу жайларды интегралдаштыруу-жакындаштыруу, ынтымакташтыруу алардын окуу процессин, илимий-усулдук жана финансылык-чарба иштерин көзөмөлдөө иштеринен баштап аларды туруктуулукка алып келет. Ошону менен бирге борбордук окуу жай менен бирдикте илим жана билим берүү багытында жалпы саясат жүргүзүүгө мүмкүнчүлүктөр түзүлөт. Аймактык билим берүү мекемелеринин билим берүү, чарба, финансылык жумуштарын координациялоо кеңеши түзүлөт жана анын жобосу иштелип чыгарылат.

Координациялык кеңештин төрагасы болуп профессор К.С.Алыбаев дайындалып, анын курамына АББМдин жетекчилери кирген. Бул кеңештин отурумдары айына бир жолу көчмө таптипте, АББМдерде өткөрүлүп турган. Ошол эле учурда усулдук бирикме 9 адамдан туруп, аны усулчу Т.К.Нарымбетов жетектеген. Бирикменин максаты АББМ боюнча жүргүзүлүп жаткан жалпы усулдук иштерди пландоо, ишке ашыруу жана окутуучулардын тажрыйбаларын жайылтуу болгон. АББМ мына ушундай ыргакта иш алып барып турган.

ЖАМУнун администрациясынын суроо-талабына ылайык Курманбек Сармановичтин илим-изилдөө чөйрөсүндөгү көп жылдык тажрыйбасын, потенциалын эске алуу менен Аймактык билим берүү мекемелери боюнча проректордук кызматынан ЖАМУнун илимий иштери боюнча проректору кызмат ордуна которулат, ал эми АББМдин усулчу, эсепчи кызматтар жоюлуп, алардын иштери университеттин тиешелүү бөлүмдөрүнө өткөрүлүп берилет.

Бирок бул иш менен АББМ чачылып кеткен жок. ЖАМУнун окумуштуулар кеңешинде АББМ маселеси көтөрүлүп анын ыргактуу иш алып баруу тартиби калыптанып калгандыгы айтылып, мындан ары да профессор К.С.Алыбаев жетекчилик кылуусун суранганбыз. Биздин суроо канааттандырылып бүгүнкү күнгө чейин профессор К.С.Алыбаев коомдук башталышта АББМдин координациялык ишин аткарып келет. Бул адамдын баа жеткис адамдык касиети, үлгүлүү жетекчилик иши, үзүрлүү эмгеги, жөнөкөйлүгү АББМдин чоң коллективинде жогору бааланып, баркталып, урматтоо менен айтылып жүрөт жана кийинки муундагы жаштарга үлгү боло турган улуу инсан.

Профессор К.С.Алыбаев агайдын уюштуруучулук чеберчилигинин негизинде АББМде жылда өткөрүлүп туруучу көптөгөн иш-чаралар салт катары бүгүнкү күнгө чейин өткөрүлүп келе жатат. Университеттин денгээлинде республикалык масштабда ар кандай семинарлар, конференциялар өткөрүлөт. Студенттер арасында предметтик олимпиадалар, окутуучулар арасында "Мыкты усулчу" конкурсу жыл сайын өткөрүлүп, жеңүүчүлөрүнө ЖАМУнун ректору тарабынан баалуу сыйлыктар, дипломдор берилет. Мекемелердин окутуучуларынын жана студенттеринин арасында спартакиада жыл сайын көчмө тартипте өтүү менен ага ЖАМУнун ректораты, жергиликтүү бийлик өкүлдөрү катышып турушат. Спартакидалар жогорку денгээлде өткөрүлүп, кубок, диплом жана акчалай сыйлыктар берилет. АББМде өтүлгөн иш-чаралар областык, республикалык денгээлдеги маалымат каражаттарына берилип турат. Мына ошентип, Жалал-Абад облусунун аймактарында жогорку жана орто кесиптик билимдүү адистерге болгон суроо-талапты канааттандыруу менен анын социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө салым кошуп ЖАМУнун аймактык билим берүү мекемелери өз милдеттерин так аткарып, өнүгүү жолунда талыкпай иштеп келе жатышат.

Ошентип, агайыбыз профессор Алыбаев Курманбек Сарманович Кыргыз Республикасынын билим берүү жана илим изилдөө тармактарында өз орду бар жаштарга өрнөк болчу инсан. Жала-Абад мамлекеттик университетинде, анын ичинде Аймактык билим берүү мекемелеринде үзүрлүү эмгектенип жүргөн убактардагы жасаган иштери, айткан акылдуу сөздөрү, келечекке план түзүп, ачык-айкын жол көрсөткөнү кийинки муундарга үлгү жана тажрыйба болору шексиз.

